

han meget tilbageholdende over for tankerne om politiske reformer. Han tilsluttede sig kun valent kravet om en forfatning i 1906, og kraften i den revolutionære bevægelse havde han slet ingen forståelse for.

Chu's studie giver en række interessante oplysninger om Chang Chien's mangesidede virksomhed og hans grundlæggende ideer. Når undersøgelsen alligevel ikke føles helt tilfredsstillende, hænger det i første række sammen med, at hans sigte er alt for snævert. Det kan ikke have den store interesse at kende Chang Chien's enkelte projekter (hvoraf mange forøvrigt aldrig blev realiseret), hvis ikke de placeres i en større sammenhæng. Her synes fremstillingen at svigte, hvad der vel især skyldes dens snævre kildegrundlag. I hovedsagen benytter Chu nemlig Chang Chien's egne skrifter samt sønnens biografi og en række beretninger om arbejdet i Chang Chien's forskellige virksomheder. Fremstillingen har derfor en tendens til at overvurdere det originale eller særprægede i Chang Chien's indsats. Når det f. ex. nævnes, at Dah Sun er en af de første, overvejende privat drevne industrivirksomheder i Kina, må det dog tilføjes, at dens oprettelse kun havde været mulig ved støtte fra provinsguvernøren og regeringen. Dah Sun lader sig derfor meget vel indpasse i Kinas tidlige industrialiseringsperiode, hvor det netop er et karakteristisk træk, at »staten« spiller en væsentlig rolle, enten ved direkte finansiering eller ved støtte på anden måde, f. ex. ved skattelettelser.

Man kunne også pege på Chang Chien's indsats i uddannelsesspørgsmålet. Det er rigtigt, at Chang Chien er blandt de første, der tager uddannelsen op på et lokalt plan, men det må dog også fremhæves, at netop årene efter århundredskiftet er præget af en vældig udvikling af hele det kinesiske skole- og uddannelsesvæsen. Chu's egen statistik (s. 102 og 104) viser da også, at Nan-t'ung ikke adskiller sig væsentligt fra en række andre områder i Kina.

Endelig må det vel anses for tvivlsomt, om Chang Chien's ideer var helt så originale som fremstillingen lader formode. Man kunne eksempelvis nævne Chang Chih-tung, hvis skrift »Tilskyndelse til Studier«, der udkom under »De hundrede dage« i 1898, på en række punkter svarer til Chang Chien's forestillinger.

Man tør måske derfor sige, at undersøgelsen ville have vundet i dybde ved en understregning af det typiske i Chang Chien's virke og ideer frem for det særprægede.

NIELS AMSTRUP

G. KITSON CLARK: *The Making of Victorian England*. London, Methuen & Co. Ltd., 1962. xiii + 312 s. 30 sh.

»The old bland confident general statements about whole groups of men, or classes, or nations ought to disappear from history; or . . . they must remain under suspicion«. Således formulerer Kitson Clark sin egen tilskyndelse til at undersøge de faktorer, som tilsammen skabte grundlaget for den victorianske periode i Englands historie.

Kitson Clark er Reader in Constitutional History ved universitetet i Cambridge, men denne bog fører sin forfatter langt ud over forfatningshistoriske

emner. Den placerer ham nærmest i den tradition, som i Frankrig er skabt af kredsen omkring »Annales«, men i modsætning til historikere som Braudel og Bloch må Kitson Clark erkende, at hans forhold til f. eks. økonomisk historie er jomfrueligt.

Alligevel må hans forsøg siges at være kronet med held. Det er i vid udstrækning lykkedes at skrive den »history in depth«, som er tilstræbt. Efter et indledende kapitel, som æggende opremser problemer, der burde tages op til undersøgelse, præsenteres skarpsindige analyser af engelske samfundsforhold i perioden 1850 til 1875. Befolkningstilvæksten, industrialiseringen med dens mangeartede følger, de religiøse bevægelers greb i den engelske befolkning, adelens og godsejernes indflydelse i det engelske politiske liv er emner, som hvert for sig andet steds har været genstand for indgående forskning, men som i denne fremstilling sættes i sammenhæng, således at man får et tilforladeligt indtryk af de kræfter, som lå bag engelsk politik i perioden.

Naturligvis er ikke alle afsnittene lige fremragende. Bedst er bogens sidste halvdel, hvor landets indflydelsesrige kredse, specielt de politisk indflydelsesrige, behandles. Mindre originale er afsnittene om den økonomiske udvikling, hvor forfatteren ofte synes at have tabt det mål af syne, som han indledningsvis opstiller: At vurdere kritisk de generalisationer i historieskrivningen, som går igen fra den ene historiker til den anden.

Men i stedet for at ærgre sig over mindre misforståelser er der grund til at glæde sig over, at forfatteren ikke i større udstrækning end tilfældet er har ladet sig lede af »historikernes fællesgods«. Der er grund til at være taknemlig over, at der i en tid, hvor specialisten sidder i højsædet, alligevel er folk, der har mod til at vove pelsen. Bogen er ikke blot en gevinst, fordi den kaster nyt lys over vigtige sider af det engelske samfund, men tillige fordi læseren møder det sjældne: En kyndig historikers spejlbillede af en periodes samfundsmanifestationer i disses mangfoldighed.

KNUD LARSEN

SARVEPALLI GOPAL: *British Policy in India, 1858-1905. South Asian Studies.* Cambridge University Press, 1965. xii + 423 s. 70 sh.

Dr. Gopals bog beskæftiger sig med det engelske styre i Indien i årene fra 1858 til 1905. Dette er den periode i Indiens historie, hvor den britiske regeringsmagt i Indien hverken var truet udadtil eller indadtil. Ruslands kolonisation og udvidelsespolitik i Centralasien var det eneste problem, som for alvor bekymrede de engelske ministre og vicekonger. Det var spændingen mellem de to stormagter England og Rusland, der udløste den anden afghanske krig. Bortset fra denne og annektionen af det nordlige Birma var det halve århundrede, hvis historie her skildres, ikke præget af krigeriske begivenheder.

Indadtil forsøgte englænderne at konsolidere deres magtposition efter sepoyoprøret 1857-58. Lord Canning, der var generalguvernør og vicekonge i årene umiddelbart efter opstanden, forsøgte med fuldt overlæg at knytte bestemte befolkningsgrupper til det engelske styre ved i særlig grad at varetage deres interesser. Det blev i første række de indfødte fyrster og de store godsejere i de